
TANTURA I POSLE

ILAN PAPE*

Ss engleskog preveo Novica Petrović

Na dan 21. januara 2000. izraelski dnevni list *Ma'ariv* objavio je dug članak o masakru u Tanturi. Članak je napisao novinar Amir Gilat, a zasnivao se uglavnom na magistarskoj tezi Tedija Kaca, studenta Odseka za istoriju Bliskog istoka Univerziteta u Haifi. Teza pod naslovom "Egzodus Arapa iz sela u podnožju Južnog Karmela" dobila je najvišu ocenu za magistarski rad (predata je marta 1998, ali zbog komplikacija koje nemaju nikakve veze sa ovim slučajem, odbranjena je tek krajem 1999).¹ Teza predstavlja mikroistorijsko istraživanje rata vođenog 1948. godine i usredsređena je na pet palestinskih priobalnih sela između Hadere i Haife, naročito na sela Um Cejnat i Tanturu. Svedočenja koja je zabeležio Kac u četvrtom poglavlju rada predstavljaju jezivu priču o brutalnom masakru; suština stvari je da je 22. i 23. maja 1948, pošto se selo predalo posle napada snaga Hagane,^{**} pobijeno nekih dve stotine nenaoružanih stanovnika Tanture, uglavnom mladih ljudi.

KACOVO ISTRAŽIVANJE I ULOGA USMENIH ISTORIJSKIH SVEDOČANSTAVA

Osnovna ideja na kojoj se temelji teza jeste da čak i dela koja su usredsređena isključivo na rat vođen 1948. godine, na primer, *Geneza problema palestinskih*

---

¹ Theodore Katz, *The Exodus from Villages at the Foot of Southern Mount Carmel in 1948* (University of Haifa, 1998).

* Ilan Pape je profesor na Odseku za političke nauke Univerziteta u Haifi i autor više knjiga, među kojima je i *Geneza arapsko-izraelskog konflikta, 1947-1951*.

** Hagana (*haganah* = odbrana, hebr.), tajna organizacija osnovana 1920. godine za potrebe samoodbrane Jevreja. Vremenom je prerasla u Odbrambene snage Izraela, *prim. prev.*

izbeglica, 1947-1949. Benija Morisa,² nisu se detaljno bavila sudbinom pojedinih sela. Srž Kacove teze čine usmena svedočanstva do kojih je došao, jer mikroistraživanje ove vrste ne bi bilo moguće uz oslanjanje isključivo na arhivski materijal, koji je za pojedina sela veoma oskudan.

Kac je u svakom slučaju bio svestan zamki koje sa sobom nose usmena istorijska svedočanstva. Međutim, njegov mentor ga je, po mom mišljenju ispravno, uputio da usmena istorijska svedočanstva tretira kao značajnu i vitalnu komponentu u okviru istorijske rekonstrukcije nakbe [stradanja Palestinaca 1948. godine]. Usmena istorijska svedočanstva su, naročito sa pojavom sredstava za elektronsko beleženje podataka, tokom proteklih decenija sve više priznata u akademskoj zajednici širom sveta: samo u Sjedinjenim Državama postoji više od hiljadu programa usmenih istorijskih svedočanstava pod okriljem univerzitetskih institucija. Takođe, na pisane dokumente se više ne gleda kao na nužno autentičnije ili pouzdanije od usmenih istorijskih svedočanstava. Ovo naročito važi za dokumente IDF-a* u vezi sa ratom 1948, koji se većinom svode na izveštaje ili prepisku vojnog osoblja, čiji je cilj katkada pre da skrivaju nego da izveštavaju. Ovo znači da istoričari isto tako često moraju da pribegavaju nagađanju i upotrebi mašte kada na osnovu dokumenata rekonstruišu šta se dogodilo kao i prilikom rada sa usmenim svedočanstvima. (Ako se u mislima prenesemo pedeset godina u budućnost i zamislimo kontrast između zvaničnih izveštaja IDF-a o najnovijoj *intifadi* i svedočenja očevidaca, steći ćemo određenu predstavu o ovom problemu.)

104

Usmena istorijska svedočanstva ne predstavljaju zamenu za pisane dokumente, ali od posebnog su značaja za popunjavanje praznina u pisanim dokumentima, koji nam daju tek “skelet događaja”. Tako, recimo, ono što u je zvaničnim izraelskim dokumentima (na primer, *Istiorija Hagane*)³ samo kratko pominjanje čina okupiranja jednog sela – ili njegovog “čišćenja”, da upotrebimo izraz korišćen u jevrejskim tekstovima⁴ – u palestinskoj istoriji pretvara se u detaljan opis napada, progona, a u nekim slučajevima i masakra. Uistinu, u slučaju Tanture, masakr možda uopšte ne bi izašao na videlo da nije bilo usmenih svedočanstava na palestinskoj strani – koja su kasnije potvrđena jevrejskim svedočanstvima – jer pojedinačni dokumenti koji su trenutno dostupni u izraelskim arhivama odveć su fragmentarni

---

² Benny Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem, 1947-1949* (Cambridge, Cambridge University Press, 1988).

³ Yehuda Slutsky (ed.), *Sefer ha-Hagana* (Am Oved, Tel Aviv, 1972), Third Volume, parts 2 and 3.

⁴ Hebrejska reč *tither* doslovno znači “očistiti”.

* IDF = Israeli Defence Force, Odbrambene snage Izraela, *prim. prev.*

(kao što ćemo se uveriti) da bi pružili više od pukog nagoveštaja onoga što se stvarno dogodilo.⁵ U ovom slučaju, dakle, dokumenti dopunjavaju usmena istorijska svedočanstva, umesto da bude obrnuto.

Izraelski istoričar Omer Bartov nedavno je na veoma dirljiv način pisao o vrednosti usmenih istorijskih svedočanstava. On je pisao o njihovom korišćenju u svrhu rekonstrukcije holokausta, i premda tu nije bilo nikakve namere da se porede holokaust i nakba, sledeći odlomak podsetiće nas na vrednost usmenih istorijskih svedočanstava kao legitimnog sredstva za rekonstrukciju trauma iz prošlosti:

Sećanje na traumatu je često mutno, nepostojano, kontradiktorno, nepouzdan... Ono što saznajemo iz [svedočanstava preživelih logoraša u ovom slučaju] nisu precizni detalji o upravljanju logorom, redu vožnje vozova za transport, ideološkom cilju i genocidnoj organizaciji. Te stvari bolje je prepustiti istoričarima. Mi odatle saznajemo o beskrajnom bolu i patnji koji sećanje na te godine pretvaraju u teret čija težina daleko premašuje efemernu ljudsku egzistenciju, sećanju koje se ne dá odagnati iz misli i koje prebiva duboko u svesti još dugo vremena pošto je trebalo da bude očišćeno i izbrisano odatle.⁶

- 105 Pišući svoju tezu, Kac je bio sasvim svestan činjenice da je slika koja se pomalja iz sećanja učesnika u događajima i preživelih žrtava toliko dugo posle tih traumatičnih događaja “mutna”. Njega, međutim, nisu zanimali precizni detalji; on je želeo da spozna celinu slike, zanemarujući, možda zanavek, pouzdane podatke o tačnoj hronologiji događaja, imenima i tačnom broju žrtava. On je želeo da spozna bol i patnju koje su iskusili ljudi u vrtlogu rata i da prikaže kaleidoskop perspektiva na osnovu različitih svedočanstava. U njih je utkivao podatke iz objavljenih i neobjavljenih izvora koji su mu stajali na raspolaganju – što je čitavoj stvari dodavalo još jednu perspektivu. Uprkos neizbežnim razmimoilaženjima u detaljima, opšta slika do koje je došao neobično je konzistentna. Važno je napomenuti da on koristi istu tehniku istraživanja i za selo Um Cejnat; svedoci, kako Palestinci tako i Jevreji, pripovedaju, svaki iz svoje perspektive, kako su doživeli okupaciju sela i proterivanje. Međutim, u slučaju Um Cejnata nema pomena o masakru.

---

5 Nedavno se saznalo da postoji jedan dosije koji sadrži izveštaje o masakrima i zlodelim iz 1948. godine, ali on ostaje zapečaćen. Prema listu *Ha'aretz*, Beni Moris podneo je u februaru 2001. zahtev vladi da se dosije otvori, ali njegov zahtev je odbijen.

6 Omer Bartov, “An Infinity of Suffering”, *The Times Literary Supplement*, 15. decembar 2000, str. 6.

Kac je bio u stanju da prevaziđe sumnje, a uistinu i poricanje legitimnosti, što je obično sudbina palestinskih usmenih istorijskih svedočanstava u Izraelu (a i palestinske istorije uopšte) samo zato što je uspeo da dođe do svedočanstava o masakru ne samo od palestinskih očevidaca već i od jevrejskih vojnika koji su učestvovali u tim događajima. Da nije bilo jevrejskih svedočanstava koja su potkrepila palestinsku verziju događaja u Tanturi, čak ni članak u listu *Ma'ariv* ne bi bio shvaćen tako ozbiljno.

Kac je za potrebe rada na tezi intervjuisao 135 osoba. Poglavlje o Tanturi zasniva se na svedočanstvima 40 svedoka koja su sva snimljena na traku; slučaj je hteo da među njima bude po dvadeset Arapa i Jevreja. Teže je bilo pronaći Palestince koji su preživeli masakr nego doći do jevrejskih vojnika: Tanturu je okupirao 33. bataljon brigade Aleksandroni, i imena veterana bila su lako dostupna. S druge strane, do Palestinaca sa kojima je razgovarao, od kojih većina živi u Furajdisu i Jisr al-Zarki, selima u blizini Tanture, kao i u Tulkarmu na Zapadnoj obali, morao je dolaziti uz posredovanje Jevreja koji su ih poznavali ili preko Palestinaca iz Tanture koji su živeli u inostranstvu. Uz to, dok su jevrejski vojnici navikli na to da se od njih traži da govore o svojim ratnim iskustvima, preživeli iz Tanture koji su još uvek živeli u Izraelu nisu bili voljni da učestvuju u jednom projektu u kome se od njih tražilo da pruže činjenice o varvarstvima Jevreja tokom rata.

106

Teza nije bez mana. Kada ju je pisao, Kac nije bio upoznat sa nekim važnim materijalima (koji su, u stvari, dodatno potkrepili njegovu priču, o čemu će biti više reči kasnije), i nije se pozabavio jednim važnim pitanjem: zašto je, za razliku od drugih masakra počinjenih tokom rata vođenog 1948, saznanje o ovom, kako izgleda, bilo ograničeno na uski krug onih koji su ga preživeli? Ni kapitalno delo Valida Halidija *Sve što preostaje*⁷ niti obimna *Palestinska Enciklopedija* Mustafe Dabaga, na primer, ne pominju ga. Druge, relativno minorne metodološke manjkavosti, tipične za teze ove vrste i na ovom nivou, kasnije su poslužile kao oslonac tužiocu da podigne optužnicu protiv Kaca u slučaju koji će biti opisan kasnije. Svejedno, Kacova teza je čvrsto utemeljen i uverljiv rad, čiju suštinsku valjanost ni na koji način ne narušavaju njene manjkavosti.

Veliki deo suptilnosti naučnog rada izgubio se u suvoparnom rezimeu datom u članku objavljenom u listu *Ma'ariv*, u kome uopšte nije spomenuta metodološka kompleksnost rada. Ipak, suština priče je tačno preneti. Članak takođe sadrži i pozitivne i negativne ocene jednog broja naučnika. Među onima koji su hvalili rad

---

7 Walid Khalidi (ed.), *All That Remains: The Palestinian Villages Occupied and Depopulated by Israel in 1948* (Washington DC, Institute for Palestine Studies, 1992).

bio je Asa Kašer, filozof sa Univerziteta u Tel Avivu i autor etičkog kodeksa IDF-a, Meir Pail, vojni historičar koji je proučavao rat iz 1948, kao i autor ovih redova. Ovi naučnici bili su kategoričniji od samog Kaca u karakterisanju događaja u Tanturi. Dok Kac nigde u svojoj tezi niti u intervjuima datim povodom nje nije upotrebio reč “masakr”, oni se nisu libili da upotrebe ovaj izraz, a profesor Kašer opisao je ono što se dogodilo u Tanturi kao “ratni zločin”. U članku se takođe navode i tri negativne ocene historičara. Samo je jedan od njih, Joav Gelber, zapravo bio pročitao rad, ali drugi nisu oklevali da se pridruže njegovoj osudi teze kao, u najboljem slučaju, proizvoda neosnovanih glasina ili, u najgoroj varijanti, radu napisanom sa namerom da ocrni reputaciju Izraela i negovu poziciju u pregovorima o miru.

Gilat je takođe uspeo da pronađe neke od svedoka sa kojima je Kac razgovarao. Palestinci su ponovili ono što su ispričali Kacu, ali neki od Jevreja opovrgli su svoje iskaze. Nekolicina njih čak se uključila u sudski proces protiv njega: dali su iskaze pod zakletvom kojima su opovrgli svoja svedočenja – uprkos činjenici da su snimljena na traci i veoma razgovetna. Jedan od onih koji su se predomislili, Šlomo Ambar, potvrdio je u iskazu datom pod zakletvom da se ne seća ničega od onoga što je ispričao Kacu.

ŠTA SE DOGODILO U TANTURI?

Pošto je teza napisana, na videlo su izašli još neki podaci koji osnažuju Kacove nalaze. Tri dokumenta izvučena su iz arhive IDF-a. Jedan od njih bio je izveštaj u kome se pominje da je dvadeset Palestinaca poginulo u borbi, posle čega sledi izveštaj iz glavnog štaba IDF-a napisan nedelju dana kasnije, u kome se kaže da bi nesahranjeni leševi koji su ostali u selu mogli dovesti do izbijanja epidemije i pojave tifusa.⁸ U trećem dokumentu načelnik Generalštaba Izraela raspitivao se o izveštajima koji su do njega stigli “o nepravilnostima do kojih je došlo u Tanturi”, i dobio je odgovor da je zbog “preteranog oduševljenja pobedom” došlo do izvesne štete koja je prouzrokovana “neposredno pošto su naši ljudi ušli u selo”.⁹

Još jedan dokument za čije postojanje Kac nije znao bio je odlomak iz jedne palestinske knjige sećanja objavljene 1951. godine koji sadrži veoma plastičan opis masakra. Opis je dao Marvan Ikab al-Jihja, čovek koji je preživeo masakr i po-

---

⁸ Arhiva IDF, prepiska između komandanta regiona Naftali (priobalno područje) u Cihron Jakovu i brigade Aleksandroni, 29. maj 1948. i 31. maj 1948, dosije 69D585.

⁹ Ibid., 69/374 od 1. juna 1948, interni memorandum naslovljen “Pljačka-nje u Tanturi”.

tom stigao do Haife, gde je autoru opisao šta je video svojim očima.¹⁰ Dodatna svedočanstva nedavno su dobijena od preživelih iz Tanture koji žive u izbegličkim logorima u Siriji; prikupio ih je palestinski istraživač Mustafa al-Vali i objavio u palestinskom časopisu *Majalat al-Dirassat al-Filastiniyya*.¹¹ Neka od ovih svedočanstava su preštampana u novom broju ovog časopisa.

Jevrejska i palestinska svedočanstva, zajedno sa ono malo pisanih dokumenata kojima raspolažemo (uključujući tu i zvaničnu istoriju brigade Aleksandroni¹²) daju nam jasnu opštu sliku o onome što se dogodilo u Tanturi 22. i 23. maja 1948, premda su mnogi detalji još uvek nejasni i verovatno će tako i ostati. Pre okupacije Tantura je bila veliko selo sa lukom – za brodiće, ne i veće brodove – na obali, trideset i pet kilometara južno od Haife i nekoliko kilometara zapadno od autoputa koji povezuje Haifu sa Jafom i Tel Avivom. Na osnovu dostupnih podataka, ispostavlja se da je, pošto je borba okončana i selo se predalo brigadi Aleksandroni, ubijeno još oko dve stotine ljudi. Dokumentacija IDF-a, kao što je prethodno pomenuto, spominje da je nekih 20 Arapa poginulo tokom borbe, a komandant koji je rukovodio operacijom potvrdio je u razgovoru sa Kacom da u borbama nije poginulo više od trideset Palestinaca. Međutim, jedan od jevrejskih svedoka sa kojima je Kac razgovarao, a koji je lično doveo ljude da zakopaju leševa, svedoči da je izbrojao dve stotine i trideset palestinskih leševa.

108

Prema izjavama svedoka, ubijanje se odigralo u dve faze. Prva faza prošla je u mahnitanju vojnika. Prema izjavama koje su vojnici dali Kacu, to se desilo jer su se naljutili zato što je na njih pucano pošto se selo zvanično bilo predalo. Izgleda da su jedan ili dva snajpera još uvek bili aktivni i da su ubili ili ranili jednog, dva ili čak osam jevrejskih vojnika (izjave se razlikuju kada je reč o njihovom broju) posle predaje sela. Jedan od jevrejskih svedoka rekao je da je snajperskim hicima ubijen jedan vojnik koji je bio naročito popularan. Posle mahnitanja vojnika ostalo je stotinak mrtvih Palestinaca.

Druga faza odvijala se smišljenije. U njoj su učestvovalе obaveštajne jedinice i ljudi koji su pripadali logističkim službama, od kojih je većina živela u obližnjim jevrejskim naseljima Cihron Jakov, Atlit, Binamina i Majan Cvi. Ove jedinice sistematski su likvidirale ljude za koje se posumnjalo – kako izgleda, često bez razloga – da skrivaju lično naoružanje u svojim kućama ili da pripadaju arapskim

---

10 Nimr al-Khatib, *Nakbat Filastin* (Damascus, 1951), bez podataka o izdavaču.

11 "Majazarat Tantura fi al-Tarichi li-Tahawid Filastin", *Majalat al-Dirassat al-Filastiniyya*, 43 (leto 2000), str. 101-117.

12 Gershon Rivlin and Zvi Sinai (editors), *The Alexandroni Brigade in the War of Independence* (Tel Aviv, IDF Publications, 1964).

dobrovoljcima koji su došli da pomognu Palestincima. Ove likvidacije na kraju su prekinuli ljudi iz Cihron Jakova koji su optužili vojnike da su poubijali pogrešne ljude. U ovoj fazi je, prema izjavama svedoka, ubijeno još stotinak ljudi.

Posle mahnitanja vojnika, stanovnici Tanture skupljeni su i odvedeni na plažu, gde su muškarci odvojeni od žena i dece (do 12 ili trinaest godina starosti). Pomažući se spiskovima, obaveštajci i pripadnici logističkih službi izdvajali su grupe od sedam do deset ili čak više ljudi i odvodili ih natrag u selo, bilo do groblja ili do jednog mesta u blizini džamije. Terali su ih da sednu ili da stanu uz zid, a potom su im pucali u potiljak.

Muškarci koji su na ovaj način poubijani bili su stari između 13 i 30 godina. Oni muškarci iz te starosne grupe koji su bili pošteđeni zadržani su godinu i po dana u logorima za pritvor, odvojeni od žena, dece i staraca, koji su posle masakra transportovani do obližnjeg sela Furajdisa. Uzgred budi rečeno, ovo selo i Jisr al-Zarka bila su jedina među 64 sela na putu između Haife i Tel Aviva koja nisu zbrisale jevrejske snage. To je bilo zbog toga što su muškarci iz tih sela po tradiciji radili u obližnjim jevrejskim naseljima, odakle je urgirano da ona budu pošteđena da bi Jevreji i dalje mogli koristiti jeftinu radnu snagu. Većina muškaraca iz Tanture bila je posle zatočeništva proterana na Zapadnu obalu, gde su im se pridružile njihove porodice. Većina onih koji su ostali u Izraelu mogli su to da učine zahvaljujući intervencijama Jevreja koji su ih poznavali.

Generalno uzev, etničko čišćenje na celokupnoj teritoriji Palestine, a posebno u oblasti između Hadere i Haife izvršeno je na osnovu nejasnih naloga odzgo, kao što svedoči komandant bataljona koji je okupirao Tanturu. Prema ovim nalozima, svaki komandant koji okupira selo imao je puna ovlašćenja da sa lokalnim žiteljima postupi kako nađe za shodno, bilo da se oni predaju ili da budu zarobljeni.

Uobičajena praksa brigade Aleksandroni pošto okupira neko selo – brigada je takođe okupirala sela Hajrija, Sakija, Kafar Saba, Um Cejnat, Kajsarija, a kasnije i Džabu, Ijzim i Ajn Gazal, između ostalih – bila je da istera njegove stanovnike dok se borba još vodila. Sela namerno nisu potpuno opkoljavana, i jedan bok namerno je ostavljan otvorenim tako da su žitelji sela mogli da pobegnu kroz tu “otvorenu kapiju”. Tantura je, međutim, zbog pomanjkanja koordinacije tokom borbe bila potpuno opkoljena: jevrejski brodovi u blizini obale blokirali su izlaz na more a pored jedinica brigade Aleksandroni nije bilo “kapije za bekstvo”. To što je jedno tako veliko selo palo u ruke okupatora – Tantura je imala oko 1500 stanovnika – dovelo je do mahnitanja, masakra i likvidacija. Na osnovu svedočenja počini telja, ima se utisak da su neki smatrali da su te likvidacije bile delo cionističke službe bezbednosti (ubijanje mladića koje su smatrali vojnicima neprijatelja), dok su dru-

gi u tome videli deo lične osvete. Mora da je slično bilo i u gotovo četrdeset drugih mesta gde su se odigrali masakri.

Dolaženje do svedočanstava sa obe strane katkada je bio bolan proces. Oni koji su, pored samih počinitelja, zapravo prisustvovali ubijanjima tokom faze likvidacija bili su, generalno uzev, mala deca i ljudi koji su ili radili za jevrejsku obaveštajnu službu ili je trebalo da budu ubijeni ali su ih u poslednji čas spasli Jevreji iz obližnjih naselja. Mnoga od ovih svedočanstava prožeta su osećanjem nelagodnosti. Mustafa Masri, koji je kao malo dete gledao kako je čitava njegova porodica pobijena, na kraju posebno jezive ispovesti Kacu kaže: “Ali verujete mi, ne bi trebalo pominjati takve stvari. Ne želim da nam se oni svete. Donećete nam nevolje. Pogrešio sam što sam vam rekao ime osobe koja je pokazala moju porodicu.” Mislim da je čak i jasnije zašto Jevreji nisu govorili o masakru. Kako je jedan od jevrejskih očevidaca Joel Solnik rekao Kacu: “Tamo su se dogodile sramne stvari, veoma sramne. Bila je to jedna od najsravnijih borbi u kojoj su učestvovala Odbrambene snage Izraela... njihovi pripadnici nisu za sobom ostavili preživele.”

Otpor prema svedočenju o onome šta se dogodilo jasno se pokazao u razgovoru sa veteranom izraelske vojske, generalom Šlomo Ambarom, koji je učestvovao u toj borbi kao mlad oficir. On Kacu kaže da se nikada nije vraćao u Tanturu i da je tamo video stvari o kojima ne želi da razgovara. Na Kacovo insistiranje, on kaže: “Poredim [ono što se dogodilo u Tanturi] samo sa sledećim. Borio sam se protiv Nemaca, koji su bili naš najgori neprijatelj. Ali kada smo se borili, povinovali smo se ratnom pravu koje su nam diktirale međunarodne norme ponašanja. Oni [Nemci] nisu ubijali ratne zarobljenike. Ubijali su Slovene, ali ne i britanske ratne zarobljenike, čak ni jevrejske ratne zarobljenike – svi pripadnici britanske vojske koji su bili u nemačkom zarobljeništvu preživeli su.” Kac ga podstiče da kaže još nešto. “Hajdete, prošlo je pedeset godina od tada, otići ćete u raj pa će vam reći da ste imali priliku da govorite a vi to niste učinili.” Ambar: “Toliko sam u životu zgrešio... O tome će me ispitivati u raju?” Ambar baca pogled na Kacov magnetofon: “Zašto to upotrebljavate?” Kac: “Zato što ne mogu sve da pamtim.” Ambar: “Ako ne želim da govorim, to znači da nešto skrivam. To znači da okupacija [Tanture] nije bila jedna od naših najuspešnijih ratnih operacija.” Kac: “Vi govorite o Tanturi a spominjete nešto što čak ni Nemci nisu radili.” Ambar: “Tako je. Oni nisu ubijali zarobljenike sa Zapada, samo Ruse.” Nekoliko minuta kasnije dodaje: “Da vam kažem, ne sećam se baš najbolje. Namera je bila da se selo isprazni, a ljudi su pri tome ginuli... Ljudi su, po prirodi stvari, privrženi svome domu i ne žele da odu odatle; i tako, pod pritiskom okupatorske vojske, naterani su da odu prema istoku. I tačka. Pitajte me nešto drugo...”

110

PRAVNA I NAUČNA BITKA

Nekoliko dana pošto je list *Ma'ariv* pisao o tome, veterani brigade Aleksandroni tužili su Tedija Kaca zbog klevete i tražili su više od milion šekela na ime odštete. Čovek bi pretpostavio da će Univerzitet u Haifi stati iza Kaca imajući u vidu visoku ocenu koju je dobio za svoj rad; svako diskreditovanje njegovog rada – a naročito tako javno – moglo se samo negativno odraziti na univerzitetske standarde. Međutim, čim je otpočela parnica, Univerzitet se počeo ponašati kao da je Kac već kriv: u najboljem slučaju, zbog nestručnosti, u najgorem – zbog obmane. Na čelu krstaškog pohoda protiv Kaca u okviru univerziteta nalazili su se vodeći članovi Odseka za proučavanje Erec Izraela, koji je oduvek prednjačio u stvaranju naučne potpore za cionističku pripovest. Kao rezultat njihove kampanje, Univerzitet je odbio da Kacu pruži bilo kakvu pravnu, moralnu ili praktičnu podršku u sudskom procesu. Kacu je, *pro bono*,* pomogla palestinska nevladina organizacija u Izraelu Adalah. Kac je bio u nemilosti. Njegovo ime je po kratkom postupku uklonjeno sa spiska onih kojima su sledovale počasti za njihov rad na posebnoj svečanosti (pošto je spisak već bio odštampan, morali su njegovo ime da prebrišu korektorom). Njegov položaj na Univerzitetu bio je ravan položaju suspendovanog nameštenika, a njegove nade za naučnu karijeru propale su barem za neko vreme.

III Pre nego što je suđenje započelo, Kac je pokušao da ubedi sud da odbaci tužbu, tvrdeći da se radi o naučnoj raspravi o kojoj ne treba da se odlučuje pred sudom već unutar Univerziteta. Da je Univerzitet podržao ovu njegovu inicijativu, možda bi mu i uspelo da suđenje ne bude. No, Univerzitet je to odbio, i suđenje je počelo prema planu.

Suđenje je počelo 13. decembra 2000. godine, kada je javni tužilac pozvao Kaca da zauzme mesto na klupi za svedoke. Suština optužnice temeljila se na šest – od ukupno 230 – navoda iz Kacove teze, u kojima je Kac ili pogrešno naveo ili odveć slobodno parafrazirao reči svedoka. U Ambarovom iskazu, Kac je umesto “Nemci” napisao “nacisti”. U jednom drugom slučaju, Kac je sažeto prepričao svedočanstvo jednog preživelog stanovnika Tanture, Abu Fihmija, rekavši da se u njemu opisuje jedno ubistvo iako svedok to nije direktno rekao (premda je, u stvari, jasno da je mislio na to). U još četiri slučaja Kac je napisao nešto što ne postoji na trakama već samo u njegovim pisanim rezimeima razgovora. Nikakve druge kontradiktornosti nisu pronađene u bilo kom od preostala 224 navoda koji se odnose na Tanturu.

---

* Bez finansijske nadoknade (lat.), *prim. prev.*

Prva dva dana suđenja prošla su u ukazivanju na ove kontradikcije. Kada je sud završio sa radom na kraju drugog dana suđenja, jedan član Kacove ekipe advokata (koja je takođe uporedila sve navode sa materijalom snimljenim na trakama) likovao je tokom jednog privatnog razgovora tvrdeći da se tužilac ispucao. Sledećeg dana trebalo je da počne unakrsno ispitivanje odbrane u vezi sa tim materijalima i sa tvrdnjama odbrane. Nijedan od jevrejskih vojnika nije pristao da se pojavi pred sudom, ali pošto se očekivalo da će suđenje dugo potrajati, bilo je nagađanja o tome da će oni biti primorani da svedoče. Odbrana, a i neki od Kacovih pristalica, unapred su se radovali suđenju u kome će se, prvi put u istoriji Izraela, suditi ulozi Izraela u nakbi.

Međutim, Kac je te večeri, iz razloga koje ni sam ne može da objasni ni danas, potpisao dokument kojim je pristao da se odrekne sopstvenog naučnog rada. Oslabljen moždanim udarom koji je pretrpeo nekoliko nedelja pre toga, i pod velikim pritiskom porodice, prijatelja i suseda iz kibuca u kome je živio, prihvatio je savet jednog od svojih advokata (koji je bio i njegov rođak) da okonča čitavu stvar; takođe, dobio je uveravanja od univerzitetskog pravnika, nezvaničnog člana njegove pravne ekipe, da bi za sopstveno dobro trebalo da potpiše taj dokument, uz, kako izgleda, nagoveštaj da će mu to omogućiti da nastavi studije na Univerzitetu u Haifi.

Sporazum koji je Kac potpisao potpuno je iznenadio ostalih pet advokata iz ekipe. Naslovljen "Izvinjenje", taj sporazum je toliko sveobuhvatan da neugodno podseća na "priznanje" iznuđeno od policije pod sumnjivim okolnostima. Deo koji se odnosi na njegov naučni rad glasi ovako:

Želim da pojasnim da mi je, pošto sam preispitao i iznova preispitao podatke, sada jasno bez ikakve sumnje da nema nikakvog osnova za tvrdnju da je brigada Aleksandroni ili bilo koja druga borbena jedinica jevrejskih oružanih snaga počinila ubistva u Tanturi pošto se selo bilo predalo. Osim toga, želim da kažem da su stvari koje sam napisao bile pogrešno shvaćene [od štampe] pošto ja nikada nisam imao nameru da ispričam priču o masakru u Tanturi... Prihvatam kao istinita [samo] ona svedočanstva pripadnika brigade Aleksandroni koja kategorički negiraju masakr i odričem se svakog zaključka koji se može izvesti iz moga rada koji bi mogao ukazivati na to da se dogodio masakr ili ubijanje bespomoćnih ili nenaoružanih ljudi.

Dvanaest časova kasnije Kac je formalno zažalio zbog ovog odricanja i želeo je da se suđenje nastavi, ali sudija je to odbio. Odluka sudije nije se odnosila na suštinu

spora već samo na to može li sud da prihvati Kacovo poricanje sopstvenog odricanja. U trenutku dok ovo pišem, stvar je u rukama Vrhovnog suda, koji će odlučiti da li se suđenje može nastaviti ili ne.

Izraelska štampa, koja je objavila vest o Kacovom odricanju od sopstvenog naučnog rada na naslovnim stranama jedva da je i spomenula njegove pokušaje da to porekne. U tri vodeća dnevna lista on je prikazan kao lažov, pseudohistoričar koji je izmislio događaj koji se nikada nije ni desio iz ideoloških razloga (što je smešna optužba kada se ima u vidu da je Kac, kao i pravni savetnik tužioca, član Mereca).^{*} Zbog toga što je Kac popustio tako rano, posle svega dva dana suđenja, koja su prošla isključivo u iznošenju neporecivih kontradikcija, pretpostavljalo se da su tih šest kontradikcija reprezentativne za rad u celini. Na osnovu toga bilo je odveć lako zaključiti da nije bilo nikakvog masakra, a da verovatno u stvarnosti nije bilo ni nakbe 1948. godine. Nacionalni radio i televizija likovali su zbog “razobličavanja” Kaca. Čak su i levičarski nastrojani novinari poput Toma Segeva primetili da je do masakra možda i došlo ali je dopao šaka pogrešnom istoričaru.¹³

113 Ni Univerzitet u Haifi nije prihvatio negiranje njegovog odricanja od rada i ponašao se kao da je sporazum sa tužilaštvom i dalje valjan. Na dan 26. decembra 2000. tužilac je apelovao na Univerzitet da Kacu oduzme akademsko zvanje. Univerzitet je reagovao tako što je osnovao dva komiteta; jedan je trebalo da uporedi snimljeni materijal sa navodima u tezi, a drugi da utvrdi da li je bilo propusta u radu mentora. Činjenica da je Kacov mentor bio Druz i da se za jednog od članova komisije pričalo da je Palestinac (u Izraelu je učešće u radu komisije anonimno) predstavljala je nešto o čemu niko nije otvoreno govorio. Svejedno, ovi dodatni faktori nesumnjivo su Univerzitetu samo olakšali sprovođenje procedure za oduzimanje akademskog zvanja Kacu. Njegov sopstveni odsek, Odsek za istoriju Bliskog istoka, blagovremeno je zaustavio postupak, zahtevajući da neke od predloženih mera budu zamrznute dok sud ne donese konačnu presudu.

Kao član fakultetskog osoblja na Univerzitetu u Haifi, na internom sajtu Univerziteta istakao sam neke važnije delove prepisa svedočanstava sa Kacovih traka u trajanju od preko 60 časova; većina tog materijala nije pominjana na sudu. Tu se nalaze užasavajući opisi likvidacija, ubijanja očeva pred očima dece, silovanja i mučenja. Ti opisi potiču kako od jevrejskih tako i od palestinskih svedoka. Na osnovu ovih prepisa, izvestan broj ljudi, čak i ako su imali neke rezerve u pogledu

---

¹³ *Ha'aretz*, 27. decembar 2000.

^{*} Izraelska politička partija socijaldemokratskog usmerenja, *prim. prev.*

kvaliteta Kacovog naučnog rada, nije više sumnjao u to šta se dogodilo u Tanturi, što je, na kraju krajeva, najbitnija stvar. Takođe sam objavio jedno otvoreno pismo u kome sam optužio Univerzitet za moralni kukavičluk. Jedno moje predavanje na Istorijskom fakultetu, koje je odavno bilo zakazano, odjednom je otkazano bez objašnjenja. Samo su dvojica mojih kolega, na Univerzitetu koji ima na stotine članova fakultetskog osoblja, otvoreno protestovali protiv ovog elementarnog narušavanja slobode govora. No, to je bilo u januaru 2001. godine, kada je Tehnion, poznati izraelski Univerzitet tehničkih nauka, doneo odluku da svome rektoru dâ ovlašćenja da ukloni sa Univerziteta studente i predavače uključene u političke aktivnosti u okviru Univerziteta.

Nema sumnje da reagovanje na slučaj Tanture odražava zaoštavanje stavova u Izraelu posle izbivanja intifade al-Aksa, a naročito posle oktobarskih događaja sa stanovnicima Izraela palestinske nacionalnosti. Od tada je moralni glas izraelskih Jevreja gotovo zamukao. "Proroci mira" kao što su A. B. Jehošua, Amos Oz i David Grosman javno su obznanili da su pogrešili što su verovali Palestincima; što je još važnije, potpisali su peticiju objavljenu na naslovnim stranama novina u kojoj su naglasili svoje bezrezervno protivljenje pravu Palestinaca na povratak. Po svoj prilici, da je Kacov slučaj počeo pre izbivanja sadašnje intifade ili, još bolje, tokom trajanja pregovora u Oslu, kada je bilo više optimizma, reakcija javnosti i naučnih krugova bila bi nešto umerenija. Siroti Tedi Kac, i sam cionista, nije mogao odabrati gori trenutak da iznese na videlo podatke o masakru koji pokreću pitanje izraelske odgovornosti za ratne zločine tokom rata 1948. godine.

114

Međutim, nije sve tako crno. Pre početka suđenja, jedno udruženje osnovano radi pružanja pomoći Tediju Kacu sazvalo je jednu impresivnu konferenciju u Tel Avivu u novembru 2000; tu su prvi put veterani među izraelskim mirnovnjacima, među njima Uri Avineri i Šulamit Aloni, otvoreno govorili o etničkom čišćenju počinjenom 1948. U okviru ove konferencije prikazan je film *1948*. Muhamada Bakrija, koji i sam predstavlja impresivno usmeno istorijsko svedočanstvo, u kome Jevreji i Palestinci svedoče o etničkom čišćenju počinjenom 1948. Uistinu, bio je to jedan od prvih javnih skupova na kome je slobodno korišćen termin "etničko čišćenje", i gde središnje pitanje nije bilo da li su 1948. godine počinjeni kolektivni zločini već to kakve su njihove sadašnje implikacije za mirno rešavanje konflikta sa Palestincima. Mnogi govornici pitali su se kako bi se moglo pospešiti i zaštititi istraživanje nakbe u Izraelu.

Nešto kasnije, na dan 2. februara 2001, grupa veoma uglednih naučnika sa Univerziteta u Tel Avivu i Hebrejskog univerziteta organizovala je dan posvećen proučavanju odnosa između pravnog sistema i akademskih krugova. Iznena-

đujući je da su među učesnicima bili i sudija koji je predsedavao na suđenju Kacu i rektor Univerziteta u Haifi. Opšti stav iznet tokom ovog skupa, kako izgleda, bio je da pravni sistem ne treba da se meša u naučna istraživanja; još konkretnije, mnogi među učesnicima kritikovali su Univerzitet u Haifi zbog njegovog držanja u Kacovom slučaju. Profesor Asa Kašer i Meir Pail ponovo su izrazili svoju podršku Kacovom radu, izričito napominjući da netačnosti koje je tužilaštvo iznelo na videlo nemaju značajnijeg uticaja na kvalitet teze.

NEKE IMPLIKACIJE

115 Za sada, Kacov slučaj baca novo svetlo i pokreće pitanja u tri oblasti: mesto palestinskih usmenih istorijskih svedočanstava u istorijskom proučavanju događaja iz 1948. godine i odnos izraelskog sudstva i akademskih krugova prema nakbi. Što se onog prvog tiče, jedan od najznačajnijih elemenata rasprave oko Kacovog slučaja bio je način na koji je postupano sa palestinskim usmenim svedočanstvima. Po tradiciji, palestinska usmena istorijska svedočanstva – a uistinu, generalno uzev, i radovi Palestinaca o 1948. u pismenoj formi – u Izraelu su žigosani kao čista propaganda i mahniti izlivi “orijentalne” mašte. Ipak, pravno osporavanje Kacove teze nije bilo usredsređeno na istinitost palestinskih svedočanstava kao takvih niti na valjanost usmenih istorijskih svedočanstava kao sredstva za naučno istraživanje, već na Kacove greške u obradi tih svedočanstava. Štaviše, odbacujući Kacove nalaze, nekoliko istoričara je potkrepilo svoju tvrdnju činjenicom da se taj masakr ne spominje u knjizi Valida Halidija *Sve što preostaje*¹⁴ – delu koje pre toga u Izraelu nije bilo tretirano kao autoritativni izvor. Ovo ne znači da je u Izraelu došlo do “revolucije” u stavovima prema palestinskoj istoriji, i očigledno je da su palestinski izvori smatrani pouzdanim samo ukoliko ne pominju masakr. Ipak, ako se suđenje nastavi, usmena svedočanstva Palestinaca o nakbi – poput svedočanstava Jevreja o holokaustu tokom suđenja Ajhmanu i Demjanjuku – moraće se tretirati kao legitiman izvor, kako pred sudom tako i u naučnim raspravama.

Drugo pitanje koje ovaj slučaj pokreće jeste pricipijelan stav sudskog sistema prema pitanju nakbe. Cionistička historiografija na temu 1948. godine gotovo je univerzalno prihvaćena u Izraelu; čak su i “novi istoričari” odbijali da koriste termin “etničko čišćenje” govoreći o događajima iz 1948, a nisu bili voljni ni da priznaju, sa retkim izuzecima, da je postojao nekakav “opšti plan” za progone i

---

14 Mordechai Naor, *Ha'aretz*, 27. decembar 2000.

osvajanja.¹⁵ Otuda pitanje ratnih zločina u vezi sa događajima iz 1948. nikada nije ni pokretano. Međutim, teško je progonstvo (neposredno ili posredno) nekih 750.000 Palestinaca, sistematsko uništavanje više od 400 sela i na desetine urbanih naselja, kao i oko četrdeset slučajeva masakra nad nenaoružanim Palestincima nazvati bilo kojim drugim imenom. Nije verovatno da će Palestinci podneti tužbe; pravno uzev, takve bi se prijave suočile sa problemom zastarelosti (samo unuci koji su u stanju da dokažu da su neposredno trpeli posledice mogu podneti tužbu, barem u teoriji).

Zato je slučaj Tanture od tolike važnosti. To je jedini slučaj u dosadašnjoj istoriji Izraela gde je o nakbi raspravljano pred sudom. Ne dozvoljavajući da se suđenje nastavi, sudija je sprečio preživle Palestince da svoju priču ispričaju pred sudom. Takođe, on je posrednim putem predupredio buduća istraživanja o onome što se događalo 1948. koja se ne temelje na cionističkoj ideologiji time što je budućim izučavaocima dao razloge da brinu o pravnim posledicama sporenja oko događaja iz prošlosti. Time što se bavi pitanjima iz prošlosti koja su relevantna za suštinu nekog budućeg opšteg rešenja palestinskog pitanja, ovo je postalo izuzetno osetljivo polje za istraživanja.

Treće pitanje jeste odnos akademskih krugova u Izraelu prema nakbi. Neki pripadnici akademskih krugova jedva su dočekali da se poput lešinara ustreme na metodološke manjkavosti u radu jednog istoričara koji tek započinje svoju akademsku karijeru i koji je, po svemu sudeći, predstavljao lak plen. Moglo bi se nagađati o tome da nije bilo u pitanju puko poricanje masakra – zapravo, nakbe – već svojevrsno uviđanje da bi se, u slučaju da Kac dobije parnicu, i sami akademski krugovi mogli naći na optuženičkoj klupi zbog pedesetogodišnjeg sprečavanja da istina o nakbi izađe na videlo. Jevrejski učesnici rata iz 1948. bili su iznenađeni kada im se obratio jedan jevrejski istraživač koji nije želeo, kao što obično biva u Izraelu, da sluša priče o njihovom heroizmu u tom ratu već ih je, umesto toga, suočio sa njihovim sopstvenim varvarstvom. Oni pošteniji među njima nisu se plašili da kažu šta su videli, jer bili su uvereni, uzimajući u obzir da se vladajuća ideologija ne protivi ubijanju Arapa, da će čak i takva dela biti zaštićena kao izuzeci ili kao nešto što je legitimno. Nekima od njih je to što su bili u prilici da se ispovede Kacu pomoglo da

116

---

¹⁵ Videti Walid Khalidi, "Plan Dalet: Master Plan for the Conquest of Palestine", prvobitno objavljeno novembra 1961. u časopisu *Middle Eastern Forum*; preštampano u *JPS* jesen 1988 (XVIII:1); kao i Nur Masalha, *Expulsion of the Palestinians: The Concept of "Transfer" in Zionist Political Thought, 1882-1948* (Washington DC., The Institute for Palestine Studies, 1992).

umanje osećanje krivice i grižu savesti. Izgleda da je cionistima koji proučavaju događaje iz 1948. manje potrebno takvo olakšanje i da im nije odveć teško padalo da zabašure te zločine. Možda se i mogu naći neke olakšavajuće okolnosti za počinilje tih zločina, ali ne i za one koji ih poriču.

Teško je predvideti ishod Kacovog slučaja. No, ravnajući se prema sadašnjim reakcijama, može se pretpostaviti da će jevrejski akademski establišment nastaviti da sprečava legitimizaciju usmenih istorijskih svedočanstava o događajima iz 1948. i da će se još prilježnije starati da se i ubuduće istoričari pridržavaju okvirne cionističke verzije tadašnjih događaja. Istini za volju, izvesni fundamentalni mitovi kao što su “nekolicina protiv mnoštva” i “dobrovoljno bekstvo Arapa” već su se raspali u paramparčad, ali okvirna verzija je istrajala uprkos tome. Argumentacija sada glasi ovako: da, neki Palestinci su proterani za vreme rata, ali to je naprosto bio jedan od sporednih efekata borbe a nipošto rezultat nekakvog plana za njihovo masovno proterivanje. Otuda su ona proterivanja do kojih je zaista došlo predstavljala integralni deo svakog konvencionalnog ratovanja i nemaju nikakve veze sa etničkim čišćenjem i ratnim zločinima.¹⁶

117 Jedini način suprotstavljanja ovakvoj verziji stvarnosti jeste da se podstiče osnivanje nezavisnih naučno-istraživačkih institucija tipa nevladinih organizacija kojima bi bio poveren zadatak da prošire istraživanje nakbe. Prioritet je stvaranje banke usmenih istorijskih svedočanstava pre nego što za to bude prekasno i ne ostane niko ko može da ih dâ.

Sada treba da bude jasno da ne može biti nikakvog istinskog pomirenja između Izraelaca i Palestinaca bez potpune svesti o tome šta se događalo tokom nakbe. Iz tog razloga, istraživanje nakbe od strane jevrejskih naučnika treba da bude deo javne kampanje utemeljene na jasno defnisanim stavovima u pogledu ovog konflikta i njegovog rešavanja. U svakom slučaju, pitanja nadoknade, prava Palestinaca na povratak i moralne odgovornosti Izraelaca već jesu u svesti kako izraelske tako i palestinske javnosti kao pitanja o kojima se može raspravljati. Konačno, istraživanju nakbe potrebna je nekakva međunarodna zaštita. Istorijska istraživanja, javna kampanja i pravna zaštita treba da budu integralni deo jedne iste političke akcije u Palestini, Izraelu i u inostranstvu.

---

16 Videti Illan Pappé, “Were They Expelled? The History, Historiography and Relevance of the Palestinian Refugee Problem”, Ghada Karmi and Eugene Cotran, *The Palestinian Exodus, 1948-1998* (London, Ithaca Press, 1999) str. 37-62.

ŠTA JE BILO POSLE*

U svome prvom izveštaju o slučaju Teodora Kaca i masakru u Tanturi nisam rekao šta se zbivalo posle januara 2000. godine, otprilike do leta 2001, pre nego što su Univerzitet u Haifi i Vrhovni sud doneli svoje konačne odluke o toj stvari. U međuvremenu, odluke su donete kako u naučnim tako i u pravnim krugovima, tako da je ovoj sagi pridodato još jedno poglavlje - nipošto i poslednje.

Između aprila i juna 2001, rektor Univerziteta u Haifi odredio je komisiju od četiri univerzitetska predavača koja je trebalo da preispita kvalitet Kacove teze. Među članovima komisije nalazili su se jedan istoričar koji je pisao o događajima iz rata vođenog 1948. godine, biograf Sadama Huseina i dva stručnjaka za dijalekte arapskog jezika i ranu islamsku poeziju. Svoj četvorici zajedničko je bilo znanje arapskog jezika. Valja se takođe priseliti da je od njih zatraženo da preispitaju ovaj slučaj kada je jedan student koji se nikada nije izdavao za znalca arapskog jezika optužen da je izmislio masakr. Uistinu, on nikada nije tvrdio da dobro vlada arapskim jezikom premda poseduje elementarno znanje ovog jezika, i zato je vodio prevodioca sa sobom prilikom svih intervjuja, a prevodilac je bio prisutan i kada je transkribovan snimljeni materijal. Međutim, članovi komisije ubrzo su zaboravili prvobitni zadatak koji im je dodeljen i izjavili su da ih uopšte ne interesuje pitanje da li je masakra bilo ili nije, već će biti sasvim dovoljno da provere da li navodi i rezime u samoj tezi odgovaraju snimljenom materijalu. Pokazalo se da njihovo znanje arapskog jezika nije od suštinskog značaja. Zaključili su da treba da angažuju profesionalca radi transkripcije snimljenog materijala. No, čak je i ta osoba postala suvišna, jer su oni proveravali samo ona mesta koja je tužilac istakao kao najgore primere pogrešnog navođenja i falsifikovanja.

Tokom suđenja i kasnije, u prepisci sa Univerzitetom, tužilac je naveo šest takvih mesta, tvrdeći da ona predstavljaju samo uzorak, vrh ledenog brega sistematskih izmišljotina i pogrešnih navoda. Do današnjeg dana tužilac nije naveo dodatne primere za ovu tvrdnju. Ekspertska komisija koju je imenovao Univerzitet zapravo je svela broj takvih mesta u tezi na četiri, tvrdeći da dva slučaja od šest koje je pomenuo tužilac nisu toliko ozbiljna. Štaviše, na traci su pronašli svedočanstvo jednog očevica pogubljenja koje nije upotrebljeno u tezi (to je bio intervju sa jednim saradnikom koga Kac nije želeo da izloži javnoj sramoti). Što se tiče četiri slučaja "ozbiljnih" izvitoperavanja teksta, odnosno, četiri mesta gde su utvrđene ozbiljne razlike između onoga što se čuje na traci i navoda u tezi, oni se mogu podeliti u dve

118

---

* Tekst Ilana Papea "Tantura i posle" prvobitno je objavljen u *Journal of Palestine Studies*. Deo pod naslovom "Šta je bilo posle" ovde se objavljuje prvi put.

kategorije. Za dva od njih Kac priznaje da su problematični. U jednom od njih, on navodi svedočenje Abu Fihmija koje nije moguće pronaći na traci. Kac, međutim, tvrdi da je zapisao dodatne detalje koje je čuo od ovog svedoka pošto je prestao da ga snima, i ima zabeleške pomoću kojih to može da dokaže. I tako nam ostaje samo jedan nesumnjivo pogrešan navod među stotinama tačnih, a i on uopšte ne dovodi u pitanje zaključke teze. Dva preostala slučaja odnose se na mesta u tezi gde je Kac od veoma dugog intervjuja napravio jednu koherentnu celinu, pošto je smatrao da ne može da unese u tekst kompletne monologe seljaka koji su u svojim pričama pravili vremenske pomake napred-nazad. On je to učinio ne gubeći nit priče - što je postupak koji mnogi istoričari koji prikupljaju usmena istorijska svedočanstva preporučuju kada svedoci pričaju svoju priču zbrkano. I Alesandro Porteli i Barbara Alen u svojim radovima naglašavaju da tako valja postupiti, dajući primere koji su nalik slučajevima koje spominje komisija Univerziteta (čiji članovi, uzgred budi rečeno, ni jedan jedini put nisu spominjali usmena istorijska svedočanstva, njihove izvore, postupke ili najuticajnija dela u tom domenu).¹⁷

119 Pa ipak, presuda komisije Univerziteta bila je isto tako surova kao i presuda javnog tužioca. U izveštaju objavljenom juna 2001. komisija nije rekla da je Kac izmislio masakr, ali navela je da u tezi postoje ozbiljni problemi i zablude, prepuštajući Univerzitetu da donese odluku o tome šta da se učini povodom teze.

Pet meseci kasnije, u novembru 2001, Savet za postdiplomske studije Univerziteta u Haifi odlučio je, na osnovu preporuke komisije, da diskvalifikuje tezu Tedija Kaca. Dato mu je pravo da prijavi novu tezu u roku od šest meseci ako to želi. U okviru ceremonije sprovedene prema mračnim uzorima iz prošlosti, direktor biblioteke Univerziteta u Haifi uklonio je njegovu disertaciju sa polica biblioteke u kojoj se čuvaju magistarske i doktorske teze. Ovaj poslednji čin bio je dovoljno surov da podstakne kratkotrajan protest nekoliko članova fakultetskog nastavnog osoblja, ali i njihovi glasovi su uskoro zamrli.

U novembru 2001. Vrhovni sud Izraela raspravljao je povodom žalbe Tedija Kaca, kojom je ovaj tražio da se suđenje nastavi i da se prihvati njegova odluka da povuče svoje sada već čuveno izvinjenje. Sud je odbio Kacov zahtev. Međutim, sudija koji je predsedavao tokom rasprave izrekao je dve zanimljive opaske. Prva od njih glasila je da on neće prisiljavati Kaca da objavi svoje izvinjenje u vodećim

---

17 Barbara Allen, *From Memory to History*, Tennessee, 1981; Allesandro Porteli, "The Peculiarities of Oral History", *History Workshop Journal*, 12 (1984): str. 96-107; *The Death of Luigi Trastulli and Other Stories*, Albany, SUNY Press, 1991.

dnevnim listovima (oblasni sud je decembra 2000. presudio da Kac mora da objavi svoje izvinjenje na prostoru od pola stranice u tri vodeća dnevna lista u Izraelu). Komentar sudije glasio je da veterani brigade Aleksandroni mogu sami da objave to izvinjenje. Kao drugo, primetio je sudija, Kac ima pravo da sutradan objavi svoj oglas u kome će objasniti zašto više ne stoji iza svog izvinjenja. Sudija je zaključio da svaki od dva postupka koje je preporučio može da dovede do sudskih sporova i suprotnih tvrdnji koje mogu rezultirati novim suđenjima ako dve strane to budu želele.

Na dan 15. novembra 2001. veterani brigade Aleksandroni zaista su poslušali preporuku sudije i objavili su u listovima *Ha'aretz* i *Yeidto Achronot* oglas koji je sadržao Kacovo izvinjenje, uz napomenu, u skladu sa zahtevom sudije, da su oni objavili dotični oglas. Kac je takođe želeo da postupi po preporuci sudije i sledećeg dana poslao je svoj oglas ovim listovima. Na njegovo veliko iznenađenje, oni su odbili da objave oglas koji je on platio. Koliko je meni poznato, a proveravao sam to kod mnogih kolega koji rade u štampi, tako nešto se nikada nije dogodilo. Dva dnevna lista tvrdila su da bi, u slučaju da objave njegov oglas, protiv njih mogla biti podneta tužba, i stoga su odbili da objave Kacov oglas. Pristrasni stav medija pretegnuo je na stranu njegovih protivnika.

Tedi Kac odlučio je da pokuša da prijavi novu tezu i da se još intenzivnije usredsredi na masakr u Tanturi. Prvobitna teza bavila se i onim što se dešavalo u četiri obližnja sela. Posle izbijanja afere, pojavili su se novi dokazi iz arhiva IDF-a (Izraelskih odbrambenih snaga) i iz palestinskih izvora, i on je ubeđen da sada ima još više osnova da iznese tvrdnju koju nije izneo u prvobitnoj tezi - da se u noći između 22. i 23. maja 1948. godine u Tanturi odigrao strahoviti masakr. Veoma sumnjam da ovaj naivni pristup može ubediti jedan institut koji je već jednom podlegao spoljašnjim i unutrašnjim ideološkim pritiscima i *a priori* je odlučio da diskvalifikuje takvu tezu ukoliko Kac ne promeni svoje zaključke. O onome što se očekuje od Kaca rečito svedoči završni izveštaj Saveta za postdiplomske studije, koji uglavnom ponavlja zaključak komisije Univerziteta da teza ima ozbiljne manjkavosti. Uz to, Savet je naglasio da, ako Kac ponovo bude radio na toj tezi, treba da spomene glavne zaključke iz knjige Efraima Karša *Fabrikovanje izraelske istorije*,¹⁸ to jest da je svaka kritička revizija cionističke pripovesti pristrasna i propalestinska, a samim tim podleže sumnji da je profesionalno nestručna. Posle toga, naravno, može da napiše da se dogodio masakr.

120

---

18 Ephraim Karsh, *Fabricating Israeli History*, Frank Cass, London, 1997.

Otkako su preporuke Vrhovnog suda i Univerziteta objavljene, nemoguće je navesti bilo koga od mojih kolega da javno kaže ono što su mi mnogi od njih govorili u privatnim razgovorima. Desetak članova nastavnog osoblja Univerziteta u Haifi i drugih univerziteta zgroženi su držanjem Univerziteta, ali niko od njih se do sada nije usudio da javno izrazi svoje mišljenje o tome. Kao odmazdu za moju otvorenu kritiku, dekan Fakulteta humanističkih nauka i upravnik Istorijskog fakulteta Univerziteta u Haifi zabranili su da učestvujem u bilo kakvom zvaničnom događaju pod okriljem nekog od ova dva fakulteta. Kada je Odsek za istoriju Bliskog istoka pozvao profesora Avija Šlaima iz Oksforda na skup u čast izdavanja njegove knjige *Gvozdeni zid*,¹⁹ isprva su mene pozvali da učestvujem i čak da održim uvodni govor na konferenciji. Dekan fakulteta, koji po službenoj dužnosti obezbeđuje sredstva i mesto za održavanje takvih skupova, postavio je uslov da ja ne učestvujem. Avi Šlaim odbio je da učestvuje pod takvim okolnostima i skup je otkazan.

121 Pisac A. B. Jehošua, koji je nedavno objavio novi roman na hebrejskom *Oslobođena nevesta*, priču o orijentalističkim akademskim krugovima u Izraelu (jedan od junaka, bolje reći antijunaka ove knjige pravljen je po uzoru na mene), tražio je od mene da učestvujem na jednom skupu koji je povodom ove knjige organizovan na Univerzitetu u Haifi. Ja sam se saglasio, upozoravajući autora da mi je zabranjeno učešće na takvim skupovima. On me je uveravao da je dovoljno uticajan da odoli takvim pritiscima. Nije odoleo, i skup će se održati bez moga učešća. Izlišno je napominjati, niko od mojih kolega na Univerzitetu nije digao glas protiv ovakvog ekskomuniciranja.

Preživeli iz Tanture održavaju vezu sa Kacom i sa mnom. Oni kao da su manje razočarani nego bilo ko od nas. Oni nisu ništa očekivali, niti su želeli da im neki izraelski sud kaže da li lažu ili govore istinu o onome što im se dogodilo u Tanturi. S druge strane, počeli su subotom uveče da posećuju Tanturu, što nisu činili godinama.

Ljudi koji su preživeli druge masakre za koje se ne zna stupali su sa mnom u vezu da bi mi ispričali svoje priče o užasima i smrti. Treba da se uradi mnogo posla, i to hitno, na beleženju i sređivanju njihovih svedočanstava. U ovom budućem projektu možda će nam pomagati čak i jevrejski svedoci. To se može videti iz jednog jevrejskog svedočanstva koje je i Kacu i meni promaklo zbog kovitlaca sred koga smo se našli. U februaru 2000. godine Amir Gilat, koji je prvi pisao o ovoj aferi u listu *Ma'ariv* (21. januara 2000. godine), dve nedelje kasnije dopunio je svoj izveštaj člankom objavljenim u istom listu (4. februara 2000. godine), u kome su još dva Je-

---

19 Avi Shlaim, *The Iron Wall*, Norton, New York, 2000.

vrejina iz svoje perspektive svedočila o onome što se dogodilo. Završavam ovaj napis njihovim svedočenjima, jer ona govore o tome da su mnogi počinitelji zločina nad Palestincima 1948. godine još uvek među nama i da možda, naročito pred kraj života, žele da se oslobode tereta strašne tajne koju su godinama skrivali od nas. Gilat je razgovarao sa dvojicom ljudi. Prvi je bio Eli Šimoni, oficir za regrutaciju u brigadi Aleksandroni 1948. godine. Imao je sedamdeset i jednu godinu na dan intervjuja, i rekao je Gilatu sledeće: "Uopšte ne sumnjam da se u Tanturi dogodio masakr. Nisam to glasno obznanjivao idući ulicama zato što nemam razloga da se time ponosim. Ali onog trenutka kada je čitava stvar izašla na videlo, mora se reći istina o tome. Posle pedeset i dve godine izraelska država je dovoljno zrela i snažna da se nosi sa svojom prošlošću." Šimoni je ispričao da je od tri različite osobe čuo za masakr i da mu nije lično prisustvovao. Njih trojica odbili su da svoje svedočenje ponove novinaru. Prema Šimoniju, ispričali su sledeću priču: "Vojnici su odvodili zarobljenike u grupama 200 metara u stranu i tamo su ih streljali. Vojnik bi došao svome komandantu i rekao: 'Jedan moj rođak je poginuo u ratu.' Komandant bi, saslušavši ga, naredio vojnicima da izdvoje grupu od pet do sedam ljudi. Odvodili su ih u stranu i streljali ih. Kasnije bi neko drugi prišao i ispričao da je njegov brat ubijen u jednom od pohoda. Za brata je odmazda bila još veća. Komandant bi naredio da se izdvoji veća grupa zarobljenika i strelja, i tako se to nastavljalo."

122

U istom članku Gilat je intervjuisao Šaula Dagona, lokalnog istoričara jevrejskog naselja Cihron Jakov. On je ispričao Gilatu da su mu pre petnaest godina, to jest, otprilike 1985. godine, Jakov Epštajn i Cvi Cukerman, koji su u međuvremenu umrli, a bili su među vođama naselja, ispričali da su pripadnici brigade Aleksandroni počinili masakr u Tanturi, zbog čega im nisu dozvolili da uđu u selo. Epštajn je, prema izjavama brojnih palestinskih svedoka, zaustavio masakr kada je najzad ušao u selo.

Sama po sebi, ova dva poslednja svedočanstva nisu dovoljna da potkrepe tvrdnju o masakru. Ali kada se dodaju svemu drugom čime raspolazemo, ona cementiraju jednu već čvrstu istorijsku rekonstrukciju. Ljudi iz kibuca koji su vlasnici zemlje gde se, prema svedočenjima, nalaze masovne grobnice, još uvek odbijaju da dozvole ekshumaciju. No, sa ekshumacijom ili bez nje, sledeći zadatak jeste da se sastavi spisak ljudi pobijenih u Tanturi i da se čak možda podnese tužba protiv bilo koga ko zastupa vojsku pred sudom. No, pre nego što se sve to uradi, istraživanje nakbaha treba da se nastavi i da bude pod zaštitom, pogotovu zato što zlo koje je počinjeno 1948. nije prestalo već je nedavno još i uvećano.